

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ, ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ТА
МИСТЕЦТВ ІМЕНІ ВАЛЕНТИНИ ВОЛОШИНОЇ**

КАФЕДРА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**на тему: РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД ХУДОЖНІМИ ТВОРАМИ**

Студентки 2 МАП групи
Освітньої програми Початкова освіта
Психологія
Спеціальності 013 Початкова освіта
Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
Ступеня вищої освіти магістра
Левчишиної Вероніки Дмитрівни

Науковий керівник: **Франчук Н.Л.**,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	9
1.1. Лінгвістичні засади діалогічного мовлення.....	9
1.2. Психолого-педагогічні засади організації роботи з вдосконалення діалогічного мовлення молодших школярів	24
1.3. Зміст та особливості роботи з розвитку діалогічного мовлення учнів початкової школи під час роботи над художнім творим.....	33
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД ХУДОЖНІМИ ТВОРАМИ	47
2.1. Сучасний стан розвитку діалогічного мовлення молодших школярів (за результатами констатувального етапу експерименту).....	47
2.2. Система вправ та завдань для розвитку діалогічного мовлення учнів початкової школи в мовно-літературній освітній галузі (за результатами формувального етапу експерименту).....	64
2.3. Динаміка розвитку діалогічного мовлення молодших школярів (за результатами контрольного етапу експерименту).....	78
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Мовлення є ключовим інструментом для спілкування, обміну думками та почуттями між людьми, передачі та засвоєння інформації, а також накопичення колективного досвіду людства. Сьогодні в початковій школі все більше утверджується ідея практичної орієнтації курсу української мови.

Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів є однією з ключових складових формування їхньої комунікативної компетентності, що є важливим завданням сучасної освіти. Діалог як форма спілкування має особливе значення для розвитку мовленнєвої діяльності, оскільки він спонукає до активної взаємодії, обміну думками та вираження емоцій. Важливим засобом у цьому процесі є робота над художніми творами, які виступають не лише джерелом естетичного задоволення, але й стимулом для мовленнєвої активності дітей.

Про важливість роботи з розвитку діалогічного мовлення молодших школярів і якісне її проведення неодноразово зазначено в нормативно-правових документах, серед яких: Закон України «Про освіту» (2017 р.), про «Повну загальну середню освіту» (2020 р.), «Національна доктрина розвитку освіти» (2002 р.), Концепція Нової Української школи (2018 р.) та інші.

Сучасна парадигма мовної підготовки учнів початкової школи характеризується різноаспектністю навчальних проєктів, серед яких формування діалогічного мовлення, що передбачає вироблення елементарних умінь комунікативної поведінки на засадах культури мовлення та етики спілкування.

У Новому державному стандарті початкової освіти наголошується, що до ключових компетентностей належать:

- 1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного

самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних 2 комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування» [20].

Проблема розвитку діалогічного мовлення молодших школярів розглядалася численними науковцями. Зокрема, проблему розвитку діалогічного мовлення розглядали М. Вашуленко, О. Гриценко, С. Дубовик, Г. Лещенко, В. Мельничайко, О. Савченко, М. Сокирко та ін., питання розвитку мовлення в процесі роботи з текстом висвітлено в дослідженнях Л. Варзацької, І. Головки, С. Дем'яненко, Л. Міненко, Н. Омельченко, К. Пономарьова, Н. Янко та ін.

Розвиток діалогічного мовлення вимагає систематичної та цілеспрямованої роботи, яка враховує вікові особливості дітей молодшого шкільного віку. Одним із ефективних засобів для стимулювання діалогічної взаємодії є робота над художніми творами, оскільки вони мають великий потенціал для розширення словникового запасу, збагачення емоційного досвіду та формування умінь висловлювати власне ставлення до прочитаного. Використання художніх творів в освітньому процесі дозволяє створити умови для природного мовленнєвого спілкування, що є важливим фактором для розвитку мовленнєвих здібностей дітей.

До сучасних програм для початкової школи з української мови введено вимоги щодо розвитку діалогічного мовлення учнів 1-4 класів, перелік основних умінь, якими вони мають володіти. Ця робота має проводитись у системі розвитку різних типів мовленнєвої діяльності молодших школярів.

Аналіз методичної літератури дозволяє зробити висновок про необхідність подальшого дослідження на теоретичному й практичному

рівнях питання вдосконалення діалогічного мовлення учнів, зокрема в перших класах. Адже визначальним для максимального культурного й мовленнєвого розвитку людини є початковий період навчання.

Значення та функція початкової школи в системі безперервного навчання й виховання визначається не тільки наступністю її з іншими ланками освіти, але й, передусім, неповторною цінністю рівня становлення та розвитку особистості дитини. Пріоритетність компетентнісного, комунікативного, особистісно орієнтованого, ситуаційного підходів до навчання української мови уможлиблює новий погляд на проблему формування діалогічного мовлення.

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю пошуку ефективних методик розвитку діалогічного мовлення у молодших школярів та їхнього впровадження в освітній процес. На сьогоднішній день існує потреба в оновленні підходів до роботи з художніми творами, які сприятимуть не лише формуванню мовленнєвих умінь, але й розвитку творчого мислення, емоційної сфери та соціальних навичок дітей.

Аналіз наукових досліджень засвідчив, що окремі аспекти проблеми розвитку діалогічного мовлення учнів 1-4 класів потребують подальшого розв'язання. Це зумовило вибір теми дослідження: «Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів у процесі роботи над художніми творами».

Об'єкт дослідження – процес вдосконалення діалогічного мовлення молодших школярів під час опрацювання художніх творів.

Предмет дослідження – методичні прийоми розвитку діалогічного мовлення учнів початкової школи.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальному визначенні ролі художніх творів у розвитку діалогічного мовлення молодших школярів.

Гіпотеза – розвиток діалогічного мовлення молодших школярів підвищиться, якщо методика опрацювання художнього твору передбачатиме: систематичність та різноманітність завдань підготовчого характеру; зв'язок

роботи над формуванням діалогічного мовлення та культури поведінки молодших школярів; взаємопов'язане навчання різним видам мовленнєвої діяльності; міжпредметний характер роботи.

З метою реалізації зазначеної мети слід вирішити наступні завдання:

1. Проаналізувати наукову літературу з проблеми дослідження.
2. Визначити та описати теоретичні засади вдосконалення діалогічного мовлення молодших школярів.
3. Визначити зміст роботи та методичні аспекти розвитку діалогічного мовлення молодших школярів у процесі роботи над художніми творами.
4. Здійснити діагностику сучасного стану розвитку діалогічного мовлення молодших школярів.
5. Розробити систему вправ та завдань для розвитку діалогічного мовлення учнів початкової школи на уроках літературного читання.
6. Показати динаміку розвитку діалогічного мовлення молодших школярів (за результатами контрольного етапу експерименту).

Методи дослідження: 1) *теоретичні:* вивчення й аналіз психолого-педагогічної, лінгвістичної і методичної літератури; аналіз навчальних програм, шкільних підручників із рідної мови, літературного читання та методичних посібників; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду; 2) *емпіричні:* спостереження за навчальним процесом, бесіди з учнями та вчителями, педагогічний експеримент, якісний аналіз результатів експерименту.

Експериментальна робота проводилась **на базі** Комунального закладу «Вінницький ліцей №12».

Наукова новизна полягає в тому, що визначено психолого-педагогічні засади організації роботи з вдосконалення діалогічного мовлення молодших школярів; описано зміст та особливості роботи з розвитку діалогічного мовлення учнів початкової школи під час роботи над художнім твором; визначено критерії, показники, рівні розвитку діалогічного мовлення дітей молодшого шкільного віку.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у вивчені й узагальнені педагогічних засад розвитку діалогічного мовлення молодших школярів засобами художньої літератури; розроблені та запроваджені в освітній процес початкової школи методичних матеріалів (вправи, завдання, конспекти уроків та ін.).

Апробація основних положень дослідження відбувалась у процесі експериментальної роботи в школі, шляхом участі в науково-практичних конференціях:

- XXI міжуніверситетській студентській науково-практичній конференції «Актуальні питання культури мовлення» (21 лютого 2024 р., м. Вінниця);

- I Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти» (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 18 квітня 2024 р.);

- Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів» (м. Харків, 10 травня 2024 року).

За матеріалами дослідження опубліковано статті:

1. Левчишина В.Д. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів. *Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти*: збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 18 квітня 2024 р.) / редкол.: Н. Олійник, В. Імбер, Н. Казьмірчук, Г. Кіт, Н. Комарівська, Л. Любчак, Н. Стахова, Ю. Бондар; за заг. ред. Н. Олійник. Вінниця, 2024. Вип. 1. С. 463-466.

2. Левчишина В.Д. Дефінітивний аналіз понять «діалог», «діалогічне мовлення». *Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (10 травня 2024 року). Харків. Вип. 5. С.187-189.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Розвиток національної освіти, зміна соціально-політичних функцій української мови вимагають пошуку ефективних шляхів її опанування, зокрема комунікативного спрямування процесу навчання, що передбачає розвиток навичок спілкування. Формування комунікативно–мовленнєвих умінь – одна з сучасних проблем методики навчання української мови та літературного читання. Окрім опанування лінгвістичної теорії, молодші школярі мають оволодіти правилами мовленнєвої поведінки в різних умовах спілкування, орієнтуватись в конкретній мовленнєвій ситуації, будувати діалогічні та монологічні висловлювання.

Читання художніх творів сприяє формуванню навичок побудови логічних та послідовних висловлювань. Діти вчаться, як правильно структурувати думки, розвиваючи здатність до діалогу через приклади взаємодії персонажів. Завдяки художній літературі діти вчаться виражати свої думки, емоції та почуття, що є важливою складовою діалогічного мовлення. Герої творів виступають взірцями, які показують різні стратегії взаємодії, що допомагає молодшим школярам удосконалювати свої власні комунікативні навички.

У літературних творах часто порушують питання, що вимагають від дітей не лише пасивного слухання, а й активного обмірковування та обговорення. Це сприяє розвитку критичного мислення, що є важливим для успішної діалогічної взаємодії.

Художня література може викликати інтерес до обговорення прочитаного, що стимулює дітей до обміну думками і активної участі в діалозі. Така мотивація до спілкування особливо важлива на етапі формування діалогічних умінь.

Аналіз науково-методичної, педагогічної, психологічної літератури та шкільної практики свідчить про потребу більш якісного формування

діалогічного мовлення молодших школярів та недостатню розробленість цієї проблеми у вітчизняній лінгводидактиці.

Психологічним підґрунтям розвитку діалогічного мовлення є комунікативна діяльність молодших школярів, яка пов'язана з розвитком мислення, пам'яті, уваги тощо. Отже, в роботі з вдосконалення діалогічного мовлення важливо враховувати вікові особливості учнів.

Дидактичною основою розвитку мовлення молодших школярів є системний функціональний підхід до вивчення мовних явищ; всебічний та гармонійний розвиток особистості; принципи послідовності та природовідповідності навчально-виховного процесу.

Спостереження під час педагогічних практик, проведений педагогічний експеримент, апробація розроблених дидактичних матеріалів допомогли вивчити рівень розвитку діалогічного мовлення третьокласників, визначити шляхи, методи, прийоми його вдосконалення та перевірити на їх на практиці.

Аналіз теорії та шкільної практики, результатів проведеного експерименту дозволяє виділити такі аспекти формування навичок діалогічного мовлення молодших школярів:

- уміння аналізувати тему, мету та завдання майбутнього висловлювання;
- здатність швидко реагувати на репліку співрозмовника та логічно й послідовно продовжувати діалог;
- уміння спонукати співрозмовника, виражаючи свою зацікавленість;
- використання слів увічливості, звертання як невід'ємних складових повноцінного діалогу.

В основі розвитку діалогічного мовлення лежать уміння комунікативної діяльності. Третьюокласники в силу своїх вікових особливостей ще не володіють ним на належному рівні. Діалогічне мовлення учнів ситуативне, нестійке, часто зустрічаються слова, які називають «заповнювачами мовлення». Вони служать для підтримання діалогу, поки дитина відшукує відповідне слово або мовленнєву одиницю. Діалогом учні

1-3 класів володіють на побутовому рівні, тому необхідно вдосконалювати навички діалогічного мовлення. Доречно проводити спеціальні уроки розвитку мовлення, основний зміст яких складає робота над діалогом.

У навчально-виховному процесі мовленнєва діяльність має комплексний, цілісний характер. Відбувається розвиток всіх її видів: аудіювання, читання, говоріння й письма. Це стосується не тільки уроків української мови, а й інших предметів, які передбачаються програмою.

У початковій школі ефективними є драматизація текстів, розігрування складених діалогів, сюжетно-рольові ігри, що стимулюють потребу учнів у спілкуванні, дозволяють зацікавити молодших школярів у побудові правильних і логічних висловлювань.

Одним із важливих напрямків роботи є формування культури мовленнєвої поведінки, яку слід розглядати як невід'ємний компонент навчально-виховного процесу, спрямований на збагачення словника молодших школярів етикетними одиницями спілкування, широке використання вербальних і невербальних засобів. Важливо забезпечити створення мовленнєвих ситуацій, де б діти змогли використовувати цілі блоки етикетних одиниць залежно від мети, завдання та напрямку висловлювання під час складання ситуативних діалогів.

З метою вдосконалення діалогічного мовлення використовуються різні види вправ, здебільшого репродуктивного, конструктивного та продуктивного характеру. Найвищий рівень, творчий (самостійне складання діалогу без допоміжних матеріалів), ще недоступний у повній мірі для третьокласників в силу їх загального розвитку.

Комбінуючи вправи та завдання різного типу, ступеня складності можна домогтись підвищення рівня комунікативних умінь, а саме рівня володіння етикетними одиницями, уміння розвивати діалог на різні теми й вільно висловлювати свою точку зору.

У процесі написання кваліфікаційної роботи ми порівняли рівні розвитку діалогічного мовлення молодших школярів ЕК та КК на

констатувальному та на контрольному етапах педагогічного експерименту і переконалися у важливість питання розвитку діалогічного мовлення молодших школярів через вивчення художньої літератури, оскільки вона дає дітям можливість ознайомитися з різноманітними мовними структурами, новими словами та виразами, що сприяє збагаченню їхнього словника. Це є важливою передумовою для формування діалогічних навичок, адже чим ширший словниковий запас дитини, тим легше їй висловлюватися. Художні твори є ефективним засобом розвитку діалогічного мовлення молодших школярів, оскільки вони допомагають удосконалювати мовленнєві навички, формують комунікативні вміння і заохочують дітей до активної участі в діалогах.

Робота, проведена у ході дослідження, не вичерпала усіх аспектів обраної проблеми. Подальшого вивчення потребують психолого-педагогічні умови розвитку діалогічного мовлення молодших школярів, добір вправ та завдань, які мали б міжпредметний характер та сприяли формуванню навичок спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаровська Г.О. Формування комунікативних умінь молодших школярів на уроках української мови. *Початкове навчання і виховання*. 2005. № 10. С. 2-7.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид. Київ: Академія, 2009. 376 с.
3. Біляєв О.М. Лінгводидактика рідної мови: навч.-метод. посібник. Київ: Генеза, 2005. 180 с.
4. Бойко Г.В. Уроки вільного спілкування: методика, структура, результат. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2005. № 26. С. 28-30.
5. Бондаренко Н. Навчання діалогічного мовлення. *Дивослово*. 2002. № 5. С. 28-31.
6. Бондарчук О. Діалогічне мовлення. 3 клас. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 40 с.
7. Варварук М.М. Лінгводидактичні засади формування діалогічної компетентності учнів початкової школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2019. № 3. С. 37-41.
8. Вашуленко М., Дубовик С. Робота над власним висловлюванням (есе) на уроках української мови. *Початкова школа*. 2017. № 10. С. 10-16.
9. Вашуленко М.С., Мельничайко О.І., Васильківська Н.А. Українська мова: підручник для 3 класу загальноосвіт. навч. закл. Київ: Вид. дім «Освіта», 2013. 192 с.
10. Вихрущ В.О., Пушинська А.А. Навчальний діалог у контексті вітчизняної початкової освіти другої половини ХХ-ХХІ століття: монографія. Тернопіль: Крок, 2016. 348 с.
11. Вишник О.О. Методика мовленнєвого розвитку учнів 1–2 класів на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Глухів, 2012. 248 с.

12. Вікіпедія [Електронний ресурс]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3>.
13. Власенко О.В. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів. *Управління школою*. 2005. Серп. (№ 22-24). С. 21-22.
14. Волкова І. Мовна і мовленнєва компетенції у психолінгвістичній проєкції на методику навчання української мови. *Рідна школа*. 2006. № 1. С. 48-50.
15. Глазова О. Навчання діалогічного мовлення. *Дивослово*. 2003. № 1. С. 31-33.
16. Гончарова О.М. Діалогічне мовлення. Навчальні вправи та ситуативні завдання. 1-4 класи. *Початкове навчання та виховання*. 2009. Липень (№ 19-21). С. 76-80.
17. Гуменюк І.М., Ключ Л.Р. Діалогічний дискурс у контексті сучасної лінгвістики та лінгводидактики. *Молодий вчений*. 2017. № 3. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/86.pdf>.
18. Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою. Вчимо слухати і розуміти почуте: посібник для вчителів початкових класів. Київ: Педагогічна думка, 2003. 144 с.
19. Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
20. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. № 4. С. 1-16.
21. Дзямулич, Н. Комунікативно-ситуативні вправи в системі розвитку діалогічного мовлення молодших школярів. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*. 2019. Вип. 8(2). С.124-133.
22. Дубовик С. Культура професійного діалогічного мовлення сучасного вчителя початкової школи. *Початкова школа*. 2018. № 5. С. 15-18.
23. Дубовик С. Розвиток діалогічного мовлення школярів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2002. № 7. С. 19-21.

24. Енциклопедія освіти / головний редактор В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

25. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39. 15 с.

26. Захарійчук М., Мовчун А. Особливості навчально-методичного комплексу до підручника «Українська мова». 3 клас. *Початкова школа*. № 6. 2014. С. 12-25.

27. Зиммельдінова А. Діалогічні методи навчання – важлива передумова ефективності роботи вчителя-майстра на уроках рідної мови в початкових класах. Педагогічна майстерність – важливе джерело підвищення якості освіти в умовах входження України в європейський освітній простір. *Наукові записки*. 2006. Вип. 3. Дрогобич: Посвіт. С. 6-10.

28. Зиммельдінова А., Філь Г. Діалог як форма усного мовлення учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2014. № 3. С.37-39.

29. Клименко С., Клименко Ю. Мовлення в дитячому спілкуванні. *Шкільний світ*. 2002. №37. С. 3.

30. Ключ Л.Р., Гуменюк І.М. Формування діалогічної компетентності молодших школярів засобами комунікативних ситуацій. URL: <http://conference.pu.if.ua/forum/files/22032017/10/Klj.pdf>.

31. Ковальчук Г. Складаємо діалоги: урок мовлення. *Все для вчителя*. 2004. Серпень (№22–23). С. 38-40.

32. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». 2016. Вип. 5. С. 138-141.

33. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Сер.

Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 43. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. С. 43-47.

34. Кондратюк О.М. Технологія організації навчального діалогу молодших школярів. Розвивальні технології навчання молодших школярів. Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2011. С. 64-119.

35. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

36. Копіца О. Розвиток особистості у процесі формування культури діалогічного мовлення учнів. *Рідна школа*. 2004. № 11. С. 40-41.

37. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 1989. 634 с.

38. Лапшина І.М. Нетрадиційні форми організації роботи з батьками молодших школярів. *Студентський науковий вісник Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського: матеріали XII міжнародної науково-методичної конференції «Формування патріотизму та полікультурної компетентності майбутніх фахівців гуманітарно-педагогічного профілю»*: Сер. Педагогіка, психологія та фахові методики. Бар: ВЦ БГПК, 2015. Вип. 6. С.16-19.

39. Луценко І.О. Готуємось до мовленнєвого спілкування з дошкільниками: Навч.посібник. Київ: НПУ, 2001. 96 с.

40. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія: Навч. Посібник. Київ: МАУП, 2000. С. 95-98

41. Мартіна О. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів на уроках рідної мови. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006*, 2015. № 18 (1). С. 154-159.

42. Медведь Н. Розвиток діалогічного мовлення засобами інсценізації. Н. Медведь. *Початкова школа*. 2007. № 9. С. 32-35.

43. Медінцев В.О. Деякі теоретичні джерела діалогічного підходу у психології. *Практична психологія та соціальна робота*. №9-10. 2003. С.46-58.

44. Мельник О. Формування алгоритмічної культури школярів у процесі мовленнєвої діяльності. *Початкова школа*. 2004. № 1. С. 25-27.

45. Мельничайко О.І. Рідна мова. Комунікативні вправи. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 48 с.

46. Методика навчання української мови в початковій школі: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за наук. ред. М.С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2010. 364 с.

47. Наумчук М.М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови. Тернопіль: Видавництво Астон, 2008. 132 с.

48. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013). URL: <https://www.google.com.ua/search?q>.

49. Нечаєва Л.І. Діалогічне мовлення. 2 клас. Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. 48 с.

50. Нова українська школа: поради для вчителя / заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

51. Орал М. Психолінгвістичні засади розвитку мовленнєвої діяльності учнів початкових класів. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету*. 2001. № 5. С. 58-60.

52. Орбан-Лембрик Л., Подгурецькі Ю. Психологічні засади спілкування: Монографія. Івано-Франківськ: Видавництво “Нова зоря”, 2008. 416с.

53. Охріменко Л. Діалогічні методи навчання в початковій школі. *Початкова школа*. 2015. № 1. С.29-32.

54. Палихата Е. Взаємозв'язок між монологічним і діалогічним мовленням на уроках вивчення рідної. *Наукові записки Тернопільського*

національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. 2006. № 4. С. 107-112.

55. Палихата Е. Методика навчання українського усного діалогічного мовлення учнів основної школи. Тернопіль: ТДПУ ім. Володимира Гнатюка, 2002. 272 с.

56. Палихата Е.Я. Мотив спілкування і розвиток діалогічного мовлення. *Вивчаємо українську мову і літературу*. 2007. Лютий (№6). С. 2-5.

57. Палихата Е.Я. Урахування психологічних факторів у процесі навчання діалогу шляхом опрацювання діалогічної єдності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Педагогіка, соціальна робота. 2012. Вип. 29. С. 132-135.

58. Петрик О. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів. *Початкова школа*. 2005. №11. С.8-11.

59. Петрик О. Сформована внутрішня мотивація – запорука високих навчальних результатів. Методика побудови системи вправ на уроках української мови. *Учитель початкової школи*. 2017. № 1. С. 14-18.

60. Поліщук В. Вікова динаміка уваги в молодшому шкільному віці. *Початкова школа*. 2017. № 11. С. 8-11.

61. Попович Л. Формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2015. № 1. С. 52-54.

62. Попович Н.С. Дидактичні ігри з української мови: для 1-2 класів / Н.С. Попович. *Бібліотечка вчителя початкової школи*. 2003. Груд. (№12). С. 15-36.

63. Програми для середніх загальноосвітніх шкіл. 1-4 класи. URL: <https://www.schoollife.org.ua/zavantazhyty-onovleni-programy-dlya-pochatkovoyi-shkoly-2016-2017-n-r/>.

64. Ростикус Н. Аналіз компонентів ситуаційної діалогічної діяльності учнів на уроках української мови в початкових класах. *Науковий вісник Донбасу*. 2018. № 12. С. 37-38.

65. Ростикус Н. Засоби формування діалогічного мовлення на уроках української мови в початкових класах. *Матеріали IV Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів, 27-29 вересня 2016 року*. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2016. С. 29-32.

66. Ростикус Н. Система вправ із розвитку зв'язного діалогічного мовлення молодших школярів. *Початкова школа*. 2018. № 6. С. 20-25.

67. Ростикус Н. Система вправ із розвитку зв'язного діалогічного мовлення молодших школярів. *Початкова школа*. 2018. № 7. С. 23-28.

68. Ростикус Н. Як навчати діалоги складати? Методика формування діалогічного мовлення молодших школярів. *Учитель початкової школи*. 2018. № 1. С. 16-19.

69. Савченко О. Українська мова та читання: Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах): Частина 2. Київ: УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.

70. Савченко О. Формування у молодших школярів загальнонавчальних комунікативних умінь і навичок. *Початкова школа*. № 10. 2014. С. 6-10.

71. Савченко О.Я. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи. *Початкова освіта: Метод. рекомендації*. Київ: УОВЦ «Оріон», 2018. С. 4-8.

72. Сідюк Т.Ф. Культура діалогічного мовлення учнів. *Вивчаємо українську мову і літературу*. 2004. № 35. С. 1-8.

73. Сіранчук Н.М. Формування лексичної компетентності молодших школярів у руслі концепції розвивального навчання. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. Педагогічні науки. 2015. Вип. 28. С. 150-156.

74. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1272. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.

75. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. Київ: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.

76. Тупчій К.І. Перевір себе: творчі завдання з розвитку мовлення, збагачення словникового запасу учнів. *Розкажіть онуку*. 2004. Вересень (№25–26). С. 66-67.

77. Хорошковська О. Розвиток українського мовлення молодших школярів. *Рідні джерела*. 2002. № 3. С. 24-27.

78. Хорошовська О. Формування умінь мовленнєвої діяльності в учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2011. № 12. С.14.

79. Шаповал О.Є. 30 найцікавіших завдань з української мови: розвиток мовлення. *Розкажіть онуку*. 2006. Січень (№1-2). С. 48-5.

80. Шевчук Т.О., Пелешок Е.Х. Шляхи вдосконалення культури розмовного діалогу молодших школярів на уроках української мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. С.81-84.

81. Щербина Л., Коваленко Л. Діалогічне мовлення як засіб розвитку комунікативних умінь і навичок учнів. *Українська мова та література*. 2005. Березень (№ 11). С. 3-5.

82. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь. 2004. 640 с.

83. Яновицька Н. Граматичні вправи як основа засвоєння української мови в початкових класах. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 42-46.